

Выступление муфтия г.Москвы, Центрального региона и Чувашии Альбира хазрата Крганова на VI Форуме татарских религиозных деятелей.

Мофти, Россия Федерациясе Ижтимагый Палатасы әгъзәсе Альбир хазрәт Кргановнын “Милли тормыш һәм дин” исемле, Казанда узган 6-нчы татар имамнары форумында ясаган чыгышы.

Өгүзү билләни минәш-шәйтанир-ражим. Бисмилләнир-рахмәнир-рахим.

Мохтәрәм гали хәяте әгъзаләре, хормәтле Президентыбыз, мофти хәзрәт галижәнәпләре, кадерле имамнар, остазлар, газиз дин кардәшләрем вә милләттәшләрем! Әссәләмү галәйкүм вә рахмәтуллани вә бәрәкәтүһ!

Белгәнегезчә кичә узган бер секциянен темасы “Мәктәп һәм дин” иде. Әлегеге утырышта каралган мәсәләләрне сезнен игътибарга житкерергә рохсәт итегез.

Бүгенге мәжлесебезнен исеме “Милли тормыш һәм дин” булганга, классик шагыйребез Хәсән әфәнде Туфаннын “Туган тел” исемле әсәре белән сүземне башлыйм. Туган тел

һәр галимнен, һәр шагыйрьнен сүзе

Житсен иде һәрбер күнелгә;

Жилләр, сулар тавышы шикелле үк,

Үзләренен асыл телендә.

Бу доньянын тосен, ямен, зәүкын

Кем аркылы, ничек белдем мин?

Бишәктә үк мине ойрәтүчем,

Туган телем — бәгърем, син ул, син!

Рәхмәт сина, рәхмәт, тәрбиячем,

Һәрнәрсәнән асыл мәгънәсен

Син анлаттын мина, туган төлем,

Син ойрәттен мина һәммәсен.

Бүгенге очрашуыбызны бик моңим дип саныйм, чонки кон тәртибендә татар мәгарифе һәм, шул унайдан, мәдәният, дин, тел һәм әдәбият мәсьәләләре дә карала. Әлеге компонентлар бүгенге үзгәрүчән донъя шартларында татар милләте үзанынын нигезен төшкил итә торган матдәләр.

Чит илләрдә яшәүче татарлар, һәм, бигрәк тә Россия Федерациясе татарлары, үзләренен мәркәзе итеп һәрвакыт Казанны һәм Татарстанны күрә. Өлбәттә, башкача була да алмый. Сонгы дистә еллар дәвамында, М. Ш. Шәймиев һәм Р. Н. Миннеханов тырышлыгы белән, Россия Федерациясе һәм чит илләрдә яшәгән татар диаспораларын, мәркәзез Казан нигезендә берләштерүдә озын һәм катлаулы юл үтелде. Республика житәкчеләре әлеге процесс барышында дәүләт вәкилләре буларак кына түгел, ә ил һәм донъя күләмендә татар милләтенен рухи лидерлары буларак та башкарып килделәр.

Шулай ук республика житәкчелегенен акыллы сәясәтен унышлы алып барган, ин зур милли оешмабыз булган конгрессны дин ягына игътибар юнәлткән лидерыбыз Ринат Зиннур улы Закировтан та Аллаһ риза булса иде.

1998 елда уртак тырышлык һәм хезмәт нәтижәсендә, инде бүген Россиянен һәм Бәйсез дәүләтләр берлегенен ислам мәгарифе өлкәсендә әйдәп баручы югары уку йорты булып саналучы, Россия ислам университеты оештырылды. Әлеге уку йортында традицион ислам белемен тарату һәм үстерү эше генә түгел, шулай ук татар телен һәм мәдәниәтен саклау эше дә унышлы алып барыла. Әйттик, «Без татарлар» проекты кысаларында менә инде берничә ел татар теле, татарлар һәм ислам тарихы буенча түләүсез курслар үткөрелә.

РИУ хезмәткәрләре һәм житәкчелеге тырышлыгы белән татар телендә китаплар нәшер ителә, татар дин галимнәренен революциягә хәтле чорга караган китаплары янадан бастырыла. Күптән түгел университетта милли-дини мәгариф музейе эшли башлады. Әлеге музейда халкыбызнын уникаль тарихы һәм мәдәниәте белән бәйле экспонатлар тупланган.

Кызганычка каршы, донъянын ерак төбәкләрендә яшәүче милләттәшләребезнен күпчелеге Казаныбызга килеп, татарларнын тарихы һәм мирасы белән танышу, шулай ук Россия ислам университетында белем алу мөмкинчелегеннән мәхрүм. Моннан тыш, тулаем, милләтебез, динебез үсеше белән бәйле проблемалар бар. Мин алар турында аерым сойләп китмәкче булам. Әлеге проблемалар мәдәният, дин, гореф-гадәтләр өлкәләренә кагылсалар да, тамырлары белән халкыбыз мәгариф системасына барып тоташа.

- Бүгенге көндә без мәчетләр каршындагы зур булмаган мәдрәсәләрдә узучы якшәмбе

курслары олкәсендә зур гына проблема булуын күрәбез. Дәвләтебез аларга карата таләпләрне житдиләндердә. Шуларнын беренчесе менә мондый: якшәмбе курсларын оештырыр очен мостәкыйль биналар булырга тиеш... Бу проблема турында сойләгәндә игътибарыгызны «Вождан иреге һәм дини берләшмәләр» дигән 125 нче Федераль Законга юнәлдәрәсем килә. Әлеге проблема хәтта күбрәк закон белән түгел, ә аны куллану практикасы белән бәйлә.

Бүген 125 нче Федераль Закон рохсәт иткән, мәчетләр каршындагы мәдрәсәләрдә алып барылган белем бирү һәм мәгърифәтчелек эшчәнлеген компетентлы органнар тарафыннан «Мәгариф турында» дип аталган федераль закон кысаларына кертәргә тырышу тенденциясе сизелә. Һәм бу очракта, «Мәгариф турында» дигән закон нигезендә, мәчетләр укуы эшен алып барырга рохсәт бирүче документ – лицензия алырга тиеш булачаклар. Мәчеттә эшләүче имамнарнын хокук олкәсендәге белемнәре тирән булмау сәбәпле, аларга мәдрәсәләрне ябып, халык белән алып барылган мәгърифәтчелек эшчәнлеген туктатудан башка чара калмый. Бигрәк тә бу авылларда һәм ерак тобәкләрдә урнашкан мәдрәсәләргә кагыла. Нәтижәдә без үз мәнфәгатьләрен алга сөрәп, радикаль карашлы дин таратучыларнын активлашып китүен күзәтәбез. Чонки бу карар аларга кин юл ача.

Шул ук вакытта, торле мәйданнарда ислам мәгарифен оч баскычлы оештырырга дигән фикерне алга сөрәбез. Югары уку йортларына укырга баручы шәкертләрне башта бит мәчетләр каршындагы мәдрәсәләрдә эзерләргә кирәк. Алайса, балалар башка кайда житешер?

Әлеге проблеманы хәл итү очен, безненчә, жирле дини оешмаларга, мәчетләргә һәм, гомумән, диния нәзарәтләренә «Мәгариф турында» дигән законга каршы килмәгән һәм, шул ук вакытта, «Вождан иреге һәм дини берләшмәләр» дигән 125 нче Федераль Закон кысаларында эш итүче мәчет һәм дини курслар эшчәнлеген койләүче процедураны эзерләв зарур.

Икенче әһәмиятле юнәлеш буларак, без мофтиятләренн дини уку йортларын теркәүдә ярдәм күрсәтүдә һәм мәгариф процессын барлык федераль таләпләргә һәм стандартларга туры китерүдә күрәбез.

Безнен карашка, мәдрәсә житәкчеләренә һәм белем бирү курслары очен жаваплы кешеләргә консультация белән ярдәм итүче, бу эшне башкара алучы профессиональ кадрлар эзерләв аркылы илебезнен ислам университетлары ярдәм күрсәтә алыр иде дип уйлыйбыз. Ярдәмгә бигрәк тә илебезнен татар авылларында яшәүче олы яшьтөгә имамнар мохтаж.

Зур татар авылларында салып куйган буш мәдрәсләр бар, аларга нишләргә?

Бүген чын, хикмәтле, дустанә миллилегебезне дин сагына жигәргә кирәк вакыт, туганнар.

- Башка моңим проблеманы татарлар арасында милли үзанны, милли традицияләрне,

милли мәдәниятне танымыйча, милли театр, милли мәдәният, сабантуй бәйрәме кебек халкыбызнын гасырлар буена сакланып килгән горейф-гадәтләрен инкарь итүче (хәтта тыючы) радикаль карашлар тәшкит итә. Ислам тәәсире астында гасырлар буена формалашып килгән милли татар мәдәниятен радикаль (вахъаби) идеологиясе белән алыштыруга юл кую, ничшиксез, зур хата булыр иде.

Чонки радикаллар милли бәйрәмнәрне, милли киёмне, милли мирасны кабул итми. Алар ботен нәрсәне уртак кысаларга кертү очен корәшә. Шуна күрә, әлеге халкыбыз очен деструктив кочләргә каршы тору очен традицияләребезне торгызуга һәм ныгытуга зур игътибар бирелә. Бүген алдыбызда торган бурыч – халкыбызнын гасырлар буена сакланып килгән рухи һәм мәдәни байлыгын туплау һәм тарату.

Чын мөхәллә системасын торгызу зарури. Һәм, әлбәттә, әлеге зур эшне башкаруда Татарстан Республикасы житәкчелегенен һәм Ботендонья татар конгрессынын роле гаять зур булачак. Чит тобәкләрдә традицион татар мәдәниятин үстерү очен Татарстан Конституциясенен 14 матдәсе нигезендә республика бюджеты тарафыннан финансланган грантлар системасын кертү отышлы адым булыр иде дип уйлыйбыз.

Өгәр дә милли традицияләрне үстерүдә эффектив чаралар күрелмәсә, алда әйтеп узганча, милли үзаннын югалуы радикалларны отышлы ситуациягә куюп, татарлыгыбызны гына тугел гасырлар бую каныбызга сенгән ислам фикереннән мөхрүм калачакбыз.

- Бүгенге кондә актуаль булган тагын бер проблема – мәчетләрдәге яшь имамнарнын татар теле дәрәжәсенен түбән булуы яисә аларнын татар телен ботенләй белмәвләре. Имамнар белем алган университетларда һәм мәдрәсәләрдә әлеге мәсәләгә аеруча зур игътибар биреләргә тиеш. Традицион татар имамнарыннын ролен популярлаштыру максатыннан, без, яшьләребезгә бигүк таныш булмаган Россия моселманнары Диния Нәзарәтенед беренче мофтиә Мохәммәтжан бине әл-Хосәен бине Габдеррахманга багышланган китабын нәшер иттек.

1802 елда Казанда беренче мофтиәбез чыгарган китапнын басылунын әһәмияте бик зур. Татар халкынын ин зур жыелу органына әйләнгән мофтиятнен һәм милләтебез лидеры булган мофтиләреннән эшләрен искә алу булды бу! Бу китапны чыгарганда беренче мофти Россия моселманнарына традицион исламны аңлату, Коръәнгә һәм соннәткә нигезләннгән ислам стандартлары булдыруны максат итеп куйган булган! Ягъни гомум стандартлар булдырган.

Мофтинен татар мирасын кайтаруны һәм үстерүне максат итеп куйган китабын Мәскәв мофтиятенен “Россия моселманнары мирасы” проекты кысаларында чыгардык. Бу проект буюнча без элекке булган һәм хәзерге тарихи, дини һәм фәнни китапларны бастыруны максат итеп куйдык. Китапны мофтиятләргә, мәдрәсәләргә дә таратырбыз.

Бу китапка боек татар тарихчысы вә ислам галиме Шинабетдин Мәржани хәзрәтләре әйткән сүзләр бар. Олы хәзрәтебез телне саклыйк, тел бетү –дин бетү ул дигән. Тагын бер боек әдибебез Дәрдемәнд “Аталарымнын исемеңнән ваз кичмәмен”- дигән.

Хакыйкаттә тел ул — халык мәдәниятенен топ яссылыгы. “Белем ул исламнын рухы вә таянычы” дигән Әбу-Шәех. Хәзер без мәчетләргә тозеп тутырдык, инде белем бирүгә житди игътибар бирер вакыт житте... Шинабетдин хәзрәт мен тапкыр хаклы. Бүген инде әллә күпме дәлил мана бар: телен югалткан торки халык, динен дә, мәдәниятендә үзендә югалтачак. Тел белән гореф-гадәт ул бер бина шикелле булса, анын нигезе дин. Ә дин дигәндә, халкыбыз “Хакка бармыйча, халыкка хезмәт итеп булмый” дигән.

Динне коры фәннән аерып торган нәрсә ул ихласлык, үз халкынны фидакарлырчә ярату. Чонки, китапларда әйтелгән: “Бу доньяда һәм анын эчендә булганнардан файда юк, Аллаһны зекер итүдән һәм ана бәйлә нәрсәләрдән, галимнәрдән вә шәкертләрдән гайрә”. Тирмизи, Байхаки, Ибн Мәджә. Аллаһы Тәгалә Коръәннен Мүжәдлә сүрәсендәгә 11 аятендә болай ди: “Аллаһ Тәгалә ахирәттә ихлас иманлылырын, гыйлем бирелгән затларны, дәрәжәсен күтәрер, югары дәрәжәләргә күтәрер”. “Галимнәр белән гади кешенен арасы 70 дәрәжә, һәр икесенен арасы 500 еллык юл”- дип бу аяткә шәрех биргән Ибн Аббәс разылланы гәнһ.

Пәйгамбәребез дә хәдис шәрифендә: “Һәләкан нәәсу илләл галимүн, вә һәләкал галимүн илләл гамилүнә, вә һәләкал гамилүнә илләл мухлисүн, вәл мухлисүнә галә хатарин газыйм” дигән. (Хатыб Багдади китабы)

□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□
 □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□
 □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□

Тәфсире — “Адәмнән галимнәрдән башкалары һәләк булыр, мәгәр гамәл итүчеләр һәләк булмас, гамәл итүчеләр дә һәләк булыр, мәгәр ихласлылар һәләк булмас, ихласлылар да ихласларын югалтудан олы куркуда” дигән.

Диндәгә сыйфатыбыз эстендә дә эшләргә кирәк. Чал тарихыбызнын тәҗрибәсе шул: миллилегебез диннен сагында торырга тиеш. Чечняда, Төркиядә ислам дине милли компонент белән кушылып бара. Нишләп татар үзенен шанлы тарихыннан, галимнәреннән, ишаннарыннан оялырга, үрнәк алмаска тиеш ди?

Безнен милләтнен диндә үткән тирән эзе бар, ботен мәдәниятебез тәсәвүф фикере белән сугарылган. Татарларда тәсәвүф — эчкә яктан дини үсеш, үзеннә тәрбияләв, фидакарлык, дин вә милләт очен тырышу — һәрвакыт булган һәм хәзер дә бар. Нәкшбәндия тәрикатендә әйтелгәнчә, йорәгендә Аллаһ, кулында эшен булсын! Аннан сон халыктан аерылмыйк, башны күтәрмик, мин-минләнемик, шәхси монәсәбәтләребезне жәмгыятьнеке итеп күрсәтмик, бигрәк дин исеме белән бутамыйк!

Ядкәрләргә милләтебезгә яңадан кайтарырга кирәк. Кайтара алмасак, нич булмаса күрсәтергә кирәк. Шушы олы максатлар белән, 15-17 июндә Чувашиянен Шыгырдан авылындагы “Оч сәхабә” исемендәгә Жәмигъ мәчетенә пәйгамбәребезнен вә ислам диненен 12 дән артык ядкәре, Рәсүлбезнен шәхси әйберләрен махсус самолет белән алып кайтабыз. 15 июнь, дүшәмбе конне иртәнге 11 дә ядкәрләр Шыгырданга кайтып житә. Бу Идел буенда, татар-моселман доньясында зур бәрәкәтле вакыйга булыр, иншаллаһ! Барыгызны да ядкәрләр белән танышырга чакырам, хормәтле

Президентыбыз, Сезне дә!

Гомумән, бүгенге көндә яшъ имамнарнын белем дәрәжәләренен ни очен бик түбән булуын да анлатып була. Еш кына дини уку йортларын тәмамлаган яшьләр озак вакыт эш таба алмыйча йориләр – нәтижәдә яисә тозелешкә, яисә кибеткә урнашырга мәжбүр булалар. Икенче торле әйткәндә, дини белем алган студентка эш базарында таләп юк дияргә була.

Әлеге ситуация студентлар мотивациясенен уку процессында ук тошвенә сәбәпче була. Әлеге проблеманы мофтиятләр каршында имамнарнын кадр резервын булдыру һәм дини уку йортларын тәмамлаган белгечләренен карьераларын күзәтеп, барлап бару аркылы хәл итеп була дип саныйбыз. Яшъ белгечләрне эшле итергә тырышыйк, нич булмаса, бер торле юнәлеш биреп шунин тирәсендә туплап торыйк.

Актуаль проблемалар мөгариф системасына гына хас түгел. Инде айлар дәвамында Мордовиядә урнашкан Белозерье татар авылындагы проблеманы алайк. Билгеле булганча, әлеге авыл мәктәбенен күпчелек укучылары һәм кайбер укытучылар яулыктан йори. Администрация вәкилләре дәрәсләргә яулыктан йорунә тыйганчы һәм әлеге гамәлне кискен рәвештә тәнкыйтьләгәнче бернинди проблема юк иде. Яулыкны тыю укытучыларга да, укучыларга да, ата-аналарга да тискәре йогынты ясады, күз яшьләре түгелүгә сәбәпче булды.

Алай гына да түгел, әлеге мәктәпкә ябылу куркынычы яный, чонки дәүләт органнары мәктәпнен лицензиясен бетереп, укытучыларны кумакчы булалар. Балаларга исә мәктәпкә яулыктан килүне тыярга жыеналар. Әлеге адымнар тормышка ашырылса, жирле халык арасында радикаль фикерләр артып, экстремистларга дәүләт ислам белән корәшә дип гаепләргә сәбәп булчак. Бу хәлләр турындагы сюжетны Франциядәге бер зур конференциядә күрсәткәннәр инде. Бу ситуация, үз чиратында, дәүләт имиджына зур зыян салучы фәтнәгә әйләненп бара.

Әлеге проблеманы хәл итү белән мин мофти һәм Русия Ижтимагый Палата әгъзасы буларак, инде озак вакыт шогыйльләнем, әлеге проблема белән бәйле бик күп шикәятләр һәм морәжәгатьләр килә. Шогыйлләнә торгач ниләр ачылды сон? Топ проблема бер фикердә була алмавыбыз. Федераль палатага килгән Мордовия татарлары Мәскәүдә торле фикер сойли башлады ..

Икенчесе, бер олы мофтиезебез яулыкларны яклап чыкканда, икенче берәвебез яулык-хижаб ул Пәйгамбәр хатынларына гына хас дип фәтва бирде. Без Саранскинын үзенә мәктәп укытучылары белән күрешүгә бардык Шунда ачыкланган мәсәлә: татар яулыгын бәйләсәгез булмыймы дисәк, алар безнен галимнәребез хижаб ябып йорергә куша диделәр. Шулай да без укытучылар белән дә, кыз балалар белән дә озын якалы күлмәк киеп, башларына колакларын капларлык яулык бәйләргә килештек. Шулай да, юк болай булмый, иякләрне капларлык хижаб кирәк диешәләр. Нишләргә?

Менә мәсәлә: илдә татар халкыбызга бер фәтва бирә торган орган юк. Без - мофтиләр әллә күпме интервьюлар бирдек, ләкин бергә утырып фәтва кабул итә алмадык, югысә

бу безнен туры жаваплылыкта бит! Башка мәсәләләрдә дә кvp вакыт яшьләребез чит ил остаз-галимнәреннән радикаль фикерле фәтвалар алып яшәп яталар. Шуна да мин тулысынча Изге Болгарыбызда бер гыйльми үзәк булдыруны хуплыйм.

Минем фикеремчә, югарыда әйтеп кителгән зур проблеманы барлык милләттәшләргә бергә хәл итү зарури. Милләттәшләребезгә карата ярдәм итүнен нигезләрен без башта холкыбызда булдырып, алга таба һәм беләм һәм гаилә тәрбиясе аша үстерергә һәм ныгытырга тиеш, чонки гаилә ул – нигез ташы.

Чыгышымны тәмамлап, бер бик моңим фикер белән уртаклашасым килә. Бүгенге көндә татар мәгарифе өлкәсенә яисә, гомумән, татар халкына янаган нинди генә проблемалар булмасын, халыкны һәм милли мәдәниятны саклап калу теләге ничек кенә көчле булмасын – әлеге проблемаларны хәл итүдә без агрессив милләтчелеккә юл куймаска тиеш. Безнен халкыбызга хас булган йомшаклык, тирән хикмәт белән эш итәргә кирәк.

Кvpтән түгел, үзенен бер чыгышында, дәүләтебез Президенты Владимир Владимирович Путин түбәндәге бик гыйбрәтле сүзләренә әйткән иде: «Вы поставили на одну доску патриотизм и ксенофобию, а это абсолютно разные вещи, не путайте божий дар с яичницей, - Национализм — вредное и разрушительное явление для России». Татарчасы болайрак янгырый: “Аллаһы Тәгалә тарафыннан бирелгән сәләтне йомырка тәбәсе, гадел ватанпрәврәлек хисен – милләтчелек белән бутау дорес түгел”.

Ахырда дин әһеле генә булып түгел, Россия Федерациясе Ижтимагый Палатасы әгъзәсе буларак шуны әйтеп китәргә теләм: Россиядә дини һәм милли татулыкны, гармонияне саклауга керткән биниһая зур эшләрегезне истә тотып, Рөстәм Нургалиевич, сезнен алга таба Россиянен ин алдынгы регионы булган, илебез башлыгы Владимир Путиннын алып барган гадел курсынын һәр яктан терәге булган Татарстанда Президент булып сайлануыгызны теләп калабыз. Һәм сезгә, үзегез бүләк иткән типографиядә бу көннәрдә генә ике йөз елдан сон янадан басылган, Россиянен беренче мофти Мохәммәтжан Хосәиновнын китабын бүләк итәргә рохсәт итегез. Аллаһ сездән разый булсын!